

Jørgen Roed

Jens Peter Munk

Jørgen Roed

Ungdomsarbejder

Tilegnet Raimondo Gessa

Syddansk Universitetsforlag

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2013
University of Southern Denmark Studies in Art History vol. 8
Sat og trykt af Narayana Press
Omslag: Narayana Press
ISBN: 978 87 7674 570 7

Omslagsfoto: Jørgen Roed: *En ung kunstner på vandring*. 1832. Olie på lærred. 58 × 48 cm. Statens Museum for Kunst, inv.nr. KMS2063

Jørgen Roed er trykt med støtte fra:

Augustinus Fonden
Beckett-Fonden
Bergiafonden
Carlsen-Langes Legatstiftelse
Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond
Gangstedfonden
Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse
Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond
Landsdommer V. Gieses Legat
Lillian og Dan Finks Fond
Nikolai og Felix Fonden
Ny Carlsbergfondet
Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

Tlf. 6615 7999
Fax. 6615 8126
www.universitypress.dk

Indhold

Forord	7
1. Begyndelsen	11
2. Kunstakademiet	19
3. Omgangskreds og kammerater	27
4. De tidlige genrebilleder	51
5. De tidlige portrætter	81
6. Portræt eller genrebillede?	105
7. En sommertur til Møn	121
8. Den første udenlandsrejse	125
9. Nogle kopier	135
10. De første arkitekturstykker	141
11. Rejsen til Ribe og arbejdet med domkirkemotiverne	171
12. Jomfru Kruse	197
13. Mod Italien	203
14. I Rom	211
15. Landskaber, arkitekturstykker og genreportrætter	223
16. Vejen til Napoli	231
17. Napoli	241
18. Pompei, Pæstum, Ischia	251
19. To altertavler	263
20. Romerliv	275
21. I bjergene	285
22. Atter tilbage i Rom	297

23. Rafael	301
24. Turen til Firenze	311
25. Den sidste tid i Rom og hjemrejsen	327
Efterskrift	331
Noter	333
Navneregister	387
Litteratur	399
Fotohenvisninger	411

Forord

Kunsthistorikeren Julius Lange skrev efter Jørgen Roeds død i 1888 hans nekrolog i *Illustreret Tidende*, udformet som en kort biografi. Heri placerede han kunstneren i forhold til samtidens "søde og kokette", mere indsmigrende kunstnere, og ikke mindst i forhold til Wilhelm Marstrands vid og fortælletalent, som den, der fik betydning for "vor Kunsts indre Udvikling. Ingen var saa lidt Dilettant som han, ingen holdt Studiet, især Figuren i stor Maalestok, saa kraftig i Hævd. Det giver Marv og Styrke i en Kunstscole; men det mærkes ikke saa meget udadtil." Lange kaldte Roed renæssancemanden med det "rene, ubestikkelige Kunstnersind", hengiven i sin opgave, ihærdig i sit studium. Kunstneren satte sig i sine arbejder et fast mål og helmede ikke, før han – selv efter mange omarbejdelser – nåede frem til det udtryk, han ønskede. Han var alsidig i sin dannelse, viden og kunnen. Som nær personlig ven af kunstneren kunne Lange også give en karakteristik af Roeds "smukke og fine, lidt tørre Person med det kræsne Væsen, endog i hans Klædedragt, der havde sin egen, nobelt udsøgte Stil."¹

En anden betydelig kunsthistoriker hen imod slutningen af 1800-tallet, Emil Hannover, refererede siden, at Julius Lange betragtede Roed som den "kundskabsrigeste og mest kultiverede af hele Forsamlingen paa Charlottenborg."²

Jeg har forsøgt at måle Roed med hans samtids alen. For at holde sammen på det overvældende store og rige materiale, har jeg valgt en kildekritisk tilgang til stoffet. Fremstillingen bærer således et stærkt præg af samtidens udsagn, hvis udtrykskraft taler sit eget sprog uden omskrivning. Det er mit håb, at denne fremgangsmåde ikke blot vil give et fyldestgørende og interessant indblik i en kunstners liv og værk, men også skabe et varieret og plastisk billede af tiden. For et bredere overblik over guldalderen som kunsthistorisk periode kan henvises til Kasper Monrads doktordisputats fra 1989.³

En konsekvens af dette er, at jeg har valgt at standse min fremstilling cirka midtvejs. Ved nærværende binds sidste punktum befinder Roed sig på et højdepunkt i sit lange kunstnerliv, netop hvor den kunstneriske dannelsesproces har nået et foreløbigt mål. Derefter går både hans liv og kunst ind i en ny fase, som ligger inden for en anden tidsånd, og derfor til dels kræver en ny optik. Jeg har således fundet det naturligt at følge det første livsafsnit til dørs, inden den næste dør blev åbnet.

Skæbnen har villet, at Jørgen Roed ikke hidtil har været gjort til genstand for en udførlig monografi. Roeds datter opsummerede i et lille skrift i 1904 sin faders liv og hovedværker ledsaget af en række fotografiske gengivelser af en kvalitet, som den tids teknik nu engang formåede. Kunsthistorikeren Erik Zahle arbejdede fra 1940'erne og frem til sin død på en Roed-monografi. Det store materiale, han nåede at indsamle, forelå desværre

ikke i nogen bearbejdet form ved hans død, men det beror i Det Kongelige Bibliotek, dog indtil videre båndlagt.

I et brev til Erik Zahle skriver Gregor Paulsson, professor i kunsthistorie i Uppsala, i 1945 om den omfattende Roed-korrespondance i det såkaldte nyblomske familiearkiv i Uppsala Universitetsbibliotek: "Det är förtjusande aktstycken, älskvärda och graciösa i sin form, gedigna i sitt innehåll, de mest representativa prov på brevskrivning från den danska guldåldern." Disse dokumenter, der når op imod de 2.500 i antal, har sammen med andre korrespondancer og dagbøger m.m. fra samtidige personer udgjort det grundlæggende kildemateriale til bogen.

Bogen har med afbrydelser været undervejs siden 1990. Carlsbergfondet har hele tre gange vist sin store velvilje over for projektet ved at bevilge mig etårige stipendier (1994, 1995, 2002), hvoraf dog kun 15 måneder sammenlagt blev benyttet pga. andre arbejdsmæssige forhold. Samme fond ydede mig i 1995 desuden bevillinger til studierejser i Uppsala og Rom. Novo Nordisk Fonden ydede mig i 2002 et stipendium, som gav mig yderligere to måneders arbejdsro. I afgørende faser af bogens tilblivelse har jeg nydt godt af arbejdsophold, dels i institutionen San Cataldo, hvor den første grove skitse til bogens udformning blev nedfældet i løbet af juni 1995, dels i Det Danske Institut i Rom, hvor en sidste finpudsning af de "italienske" kapitler kom på plads under et tre ugers ophold i januar 2003. Endelig havde jeg samme år mulighed for med et rejsestipendium fra Det Letterstedtske Selskabs danske afdeling at foretage studierejser til Norge og Sverige. Jeg er alle de nævnte velgørere stor tak skyldig.

Det allerede nævnte yderst værdifulde materiale, der beror i Erik Zahles Arkiv i Det Kongelige Bibliotek, har været stillet til min rådighed efter kunsthistorikeren Grete Zahles (†) velvillige tilladelse. Ny Carlsberg Glyptoteks tidligere museumsdirektør, mag.art. Flemming Johansen, overlod mig generøst et arbejdsrum i museet med adgang til alle dets faciliteter under min første stipendieperiode i 1994-95. Museumsdirektør, mag.art. Marianne Saabye, Den Hirschsprungske Samling, stillede under min ansættelse dér museets sikkerhedsboks til rådighed for Det nyblomske familiearkivs brevbøger, der over flere år løbende udlåntes fra Uppsala Universitetsbibliotek. Af venlige og hjælpsomme personer, jeg har mødt i en række offentlige og private institutioner, føler jeg trang til at nævne følgende: Fhv. forskningsbibliotekar, mag.art. Emma Salling, Kunstakademiets Bibliotek; Hanne Holme Lohmann, Kunstforeningens Arkiv; Birgitta Lindholm, leder af Handskriftsafdelningen, Lunds Universitetsbibliotek, første bibliotekarie Viveca Halldin Norberg og bibliotekarie Anna Maria Albrektson, Uppsala Universitetsbibliotek. Dertil kommer den aldrig svigtende beredvillighed og professionelle assistance, jeg har nydt godt af på museer, samlinger, biblioteker og arkiver i ind- og udland – ingen nævnt, ingen glemt, dog med en enkelt undtagelse: førstekonservator James Ronald Archer, Foreningen Larvik Sjøfartsmuseum, ydede gennem to år utrættelig bistand ved opsporingen af et vigtigt Roed-portræt i Norge. Hans særlige indsigt i norske museums- og arkivforhold ledte frem til portrættet af viceadmiral Müller, der i dag beror i Sjøkrigsskolen Haakonsværn i Bergen. Her har senere hovedbibliotekar Thomas Brevik været mig behjælpelig under besigtigelsen. De takkes begge varmt.

En særlig tak rettes til en række gode fagfæller og kunstkere, der har været mig behjælpelige med værdifulde oplysninger til bogen: Mag.art. Charlotte Christensen; mag.art. Elisabeth Fabritius; lektor, mag.art. Jens Fleischer; mag.art. Nanna Merete Gøtzsche (†); kritikeren, mag.art. Peter Michael Hornung; registrator, cand.mag. Birgitte Johannesson (†); mag.art. Ejner Johansson (†); overinspektør, dr.phil. Kasper Monrad; Frank Nicolajsen; fhv. lektor, cand.mag. Hans Tybjerg. En varm tak rettes endelig til alle de private ejere, der velvilligt har åbnet deres døre for at lade mig besigtige Roed-værker samt bidraget med oplysninger om proveniens m.m.

For gennemlæsning af manuskriptet samt relevante og værdifulde kritiske bemærkninger skylder jeg mag.art. Charlotte Christensen og cand.mag. Birgitte Johannesson en særlig tak. I den sidste fase af bogens produktion har Lars Henningsen beredvilligt stillet sig til rådighed for koordinering af fotooptagelser af værker i privat eje, hvorfor jeg skylder ham en stor tak.

Uden uendelig tålmodighed, forståelse, interesse og støtte fra den person, der står mig nærmest, havde jeg aldrig kunnet gennemføre dette arbejde. Ham tilegner jeg derfor denne bog.

Redaktionel note

Originalcitatene er transskriberet med uændret ordlyd. Dog er understregede ord erstattet med kursiv. Kolon er erstattet med punktum, når der er tale om forkortelsestegn, ligesom ö er erstattet med ø. Skråstreger er erstattet med moderne parenteser. *Sic* er kun anvendt, hvis der kan opstå tvivl om, hvorvidt der er tale om stavefejl eller uortodoks ortografi i det citerede eller trykfejl i denne udgave. Hvor det er skønnet nødvendigt, f.eks. ved person- og stednavne, er ordet bragt i nutidig ortografi i skarp parentes.

I noterne er anvendt følgende forkortelser på personnavne (brevskrivere):

AH: Alvilde Hansen

CH: Constantin Hansen

CRN: Carl Rupert Nyblom

EK/ER: Emilie Kruse/Emilie Roed

HN: Helene eller Helena Nyblom (hun var døbt Helene, men anvendte oftest formen Helena efter at være flyttet til Sverige)

HR: Holger Roed

IH: Ida Hansen

JR: Jørgen Roed

SR: Signe Roed

Arkiver, arkivalier, biblioteker m.m.:

DKB: Danmarks Kunstbibliotek, Charlottenborg, København

ED: Eckersbergs Dagbog, Det Kongelige Bibliotek, Add. 1138 e,g,i,j, 4°

EZA: Erik Zahles Arkiv, Det Kongelige Bibliotek, Utilg. 527

FAUP: Fonden ad usus publicos

KAA: Kunstakademiets Arkiv, København

KB: Det Kongelige Bibliotek, København

DD, RR: Roeds regnskabsbog, Designmuseum Danmark, I 4949 (10649)

LAK: Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, København

RA: Rigsarkivet, København

RL: Roeds levnedbeskrivelse

UUB: Uppsala Universitetsbibliotek, Det nyblomske familiearkiv, G 196

WA 1860: Roeds håndskrevne liste fra 1860, Weilbachs Arkiv

WA 1876: Roeds håndskrevne liste fra 1876, Weilbachs Arkiv

1. Begyndelsen

*Jørgen Roed født i Ringsted d 13 Januar 1808. Min Fader Peder Roed eiede der en Gaard med tilfæstede Jorde og fik Vognmandsprivilegium. Min Moder Ellen Jensen, var af lignende borgerlig Familie og Begge af en uplettet og retskaffen Character.*⁴

Roed blev født i Ringsted en vinterdag i 1808 og døbt seks dage senere.⁵ Mange år senere meddelte Roed sin datter og svigersøn nogle barndomserindringer "Min Fader havde været i Reise til Roeskilde og kom seent om Aftenen Hjem; men skal have været særdeles tilfreds med mig (...) Det var svært hvor min Fader fra den Tid holdt meget af mig, lavede Vogn og Slæde til mig og ja det er nu ikke til at opregne hvormeget godt han gjorde mig."⁶ Ringsted havde i krigsåret 1807 været invaderet af engelske og tyske tropper, uden at provinsidyllen i nævneværdig grad synes at være blevet forstyrret. Byens borgere måtte dog levere naturalier til de fremmede soldaters livsophold, iberegnet ti tønder brændevin, hvortil også Roeds far – i sin egenskab af brændevinsbrænder – har måttet bidrage.⁷ I Roeds fødeår havde spanske tropper i et par korte perioder været indkvarteret i byen.⁸ Med få rids har Roed selv efter så mange år særdeles levende og usentimentalt formået at præcisere tid, stand og miljø.

Faderen Peder Roed var øjensynlig en driftig mand; på hans gravsten står der "Borger og Borgerrepræsentant";⁹ derudover var han som nævnt gårdfæster, vognmand¹⁰ og brændevinsbrænder med tilhørende skænkestue,¹¹ hvilket sidste dog ikke fandt plads i sønnens levnedserbetning. Til gården hørte en jordlod til avlsbrug ved Kærehave lidt øst for Ringsted, en såkaldt bymark. Moderen Ellen Roed, f. Hansdatter (Jensen),¹² tog sig af den daglige husholdning. Hun var ifølge sønnen streng mod sine børn, "i sin Ungdom fæl vred og har uvidende uretfærdig gjort mig megen Fortræd; men hun blev god tilsidst."¹³ Ellen Roeds opdragelsesmetoder blev "føleligt ledsaget af Mester Erich som altid truede fra bag Speilet. Hun har selv senere paa sine gamle Dage da hun blev mild, fortrydt de mange Gange der vederfores mig Uret, og jeg har selv sørget derover."¹⁴ Ifølge traditionen var hun en begavet, ualmindelig beskeden natur. "Hun havde dog sin egen Opfattelse af Sager og Ting, men talte kun lidt."¹⁵ En af Roeds morbrødre var sindslidende og kunne finde på pludseligt at forsvinde om natten, så en større eftersøgning måtte sættes i gang. Der kunne gå dage, inden han blev fundet igen.¹⁶ Hans skæbne må have kastet en skygge over hjemmets dagligdag og kan vel af og til have bragt moderen ud af fatning.

Jørgen var husets eneste søn. De øvrige børn var døtrene Hanne, Mette, Line og Inger Hansine, kaldet Signe. Roeds barndomshjem lå i Sankt Hansgade, og alle vinduerne vendte

ud mod gaden. Haven bagved vendte ud mod hovmarken, "som beklæder det bakkede Land". Fra hovmarkens top kunne man se vidt omkring. Af dette er der i dag intet tilbage, kun navnet Hovmarksvej i nærheden af Sankt Hansgade er en topografisk ledetråd. Gården i Sankt Hansgade blev opført efter en storbrand i Ringsted i 1806 og stod indtil 1922, da en ny gade, nuværende Tinggade, blev etableret. Den ene gård måtte da vige pladsen for Industriforeningens tilbygning på hjørnet, nuværende nr. 12, medens den anden blev nedrevet for gadens gennembyrning. Den beskrives som en gård med højt tag, med lave og tilfældige vinduer.¹⁷ Jordene omkring Ringsted hørte under Ringsted Kloster, hvis ejer fra 1804 var Jørgen Quistgaard til Vibygaard. Den store brand i 1806 var begyndt i klostret, som gik helt op i luer.¹⁸ I Peder Roeds tilfælde var gården – ifølge sønnens udsagn – hans ejendom, og jorden havde han ganske givet fået tilfæstet fra klostergodset.¹⁹

Jørgen Roeds søster Mette forestod i nogle år husholdningen hos en af Ellen Roeds brødre i Ringsted, købmand Hans Jensen, der tidligt var blevet enkemand med tre mindreårige børn.²⁰ Hanne passede skænkestuen derhjemme, hvor der blev serveret øl og snaps for bønder, kuske og andet godtfolk,²¹ mens Line assisterede med familiens øvrige husholdning.²² Signe var den mest afholdte af søstrene. Hun var også den yngste og skrøbeligste; hun døde som 48-årig af skoldkopper. "Jeg véd ikke, om det var Sygdom eller noget Fald, som havde været Anledningen til, at hun var blevet meget skæv og kun gik med Anstrengelse (...) I al Stilhed var hun den gode Aand, som beherskede hele Familien, udjævnede Tvister mellem de livligere Søstre, og som blot ved sin Nærværelse bragte Fred", skriver niecen Helene Nyblom mange år senere om hende.²³ Også Roeds ven, maleren Constantin Hansen, bemærkede, at Signe var svagelig og "bestandig daarlig."²⁴ Han portrætterede Jørgen Roed og hans syvårige søster i den fornemme lille genreskildring *En jæger viser en lille pige sit bytte* (Fig. 1).²⁵

Roed fik efter eget udsagn kun en nødtørftig undervisning i Ringsted Borgerskole. Som fireårig var han kommet i en pigeskole for at lære at læse, "og jeg lærde meest at strikke og det kan jeg endnu."²⁶ Drengen afslørede tidligt praktisk håndelag, og hos en sadelmager, der boede i faderens gård, hjalp han til med at forfærdige et seletøj til sin hest. Selv betonedede han i sit selvbiografiske tilbageblik, at han følte sig "mere tilfredsstillende udenfor Skolen i alle Slags Værksteder hvor jeg næsten drev det saavidt at jeg kunde have gjort Svendestykke i adskillige Fag. – Jeg var bleven en udmærket Polytekniker."²⁷ Derudover viste han interesse og evner for musikken. Han fik en overgang undervisning i violinspil, og senere i livet hører man om hans udmærkede tenorstemme.

Hvad Tegning angik fik jeg Tilladelse til at see Lærerens Billeder og at see ham male, hvilket alt dengang fyldte mig med denne ligesom elektriske Glæde som jeg senere med mere Forstand fornam ved Synet af de store Mesterværker; ja selv den eiendommelige Lugt ved Oliefarve var mig henrykkende. Jeg copierede Størstedelen af de Tegninger, som Skolen havde at give, men at see paa Naturen for at tegne efter den, kom jeg ikke paa. Ved min sidste Skoleexamen fik jeg et Tegnebestik til Præmie og mit Bestik var dermed gjort.²⁸

Det var skolens kateket og tegnelærer, Jens Jørgen Fyhn, der vakte Roeds lyst til at tegne.²⁹ Fyhn var ansat på Ringsted Borgerskole 1820-24, hvorefter han indtil 1860 virkede som

◀ Fig. 1. Constantin Hansen: *En jæger viser en lille pige sit bytte*. 1832. Olie på lærred. 44,5 × 34 cm. Ny Carlsberg Glyptotek, inv.nr. MIN 1856

sognepræst, senere provst, i Nørre Jernløse og Kvanløse. Han skrev lokalhistoriske afhandlinger³⁰ og udførte endvidere nogle altertavler, bl.a. til de kirker, hvor han var præst. Et af Roeds allertidligste portrætter – fra 1824 – forestiller lærer Fyhn.³¹

Roeds kunstnerskæbne var altså tidligt beseglet. Forældrene må have næret særlige forventninger til denne deres eneste søn, og de synes at have ønsket ham en bedre og højere uddannelse, end der var blevet dem selv til del.³² Det blev således bestemt, at han skulle søge uddannelse på Kunstakademiet i København, "og iført en sort Kjole, en lille lodden Hat og et Par al for smaa Støvler gik jeg 14 Aar gammel op i Kirken for at blive confirmeret. Det var ved Paasketid og den første October begyndte jeg at gaa op og ned af den samme Trappe hvor jeg nu har min Daglige Gang."³³ Trappen, der hentydes til, er Kunstakademiets på Charlottenborg, og året var 1822. I et brev til datteren mange år senere fremdrog Roed endnu et erindringsglimt fra de tidlige år: "(...) med Forfærdelse ser jeg tilbage til min Ungdom da jeg saa uvidende, fattig og uden nogen Veiledning blev sluppen ud i Verden. Det er et Under at jeg nu sidder her omgiven og beriget med saa mange Goder og er kommet til at forstaa saa meget af det bedste som der gives."³⁴

Hansen havde ikke Plads til mig for det første, men han gav mig et Bundt af sine egne Contourtegninger til at copiere i mit lille Kammer som var ind til en Gaard hos en langt ud beslægtet fattig Familie. Det var langt fra nogen glædelig Begyndelse for mig og jeg følte mig ganske som en Fange. Den ubetydelige Underviisning i Academiets første Skole ved Siden af den daglige Afcopiering af de flygtige Contourer, bragte mig, da det gik i Langdrag, næsten til Fortvivelse, og det var kun Undseelse der afholdt mig fra at løbe bort. Endelig blev der en Plads til mig i Hansens forreste Stue, hvor jeg tilligemed en anden Dreng kom til at tegne efter nogle mere udførte Fortegninger, fik Malerier at see, og snart efter Lov til at forsøge at male. Efter et Par Aars Forløb havde jeg heri opnaaet saa megen Færdighed at jeg næsten kunde concurrere med min Lærer i at copiere de Portraiter, hvilke han som aftalt udførte efter et Kobberstik i 3 Dage og som jeg i ligesaa kort Tid copierede i Oliefarve efter hans.³⁵

Med sig til København havde Roed kun en anbefaling fra tegnelærer Fyhn til portrætmaleren Hans Hansen, som blev den første egentlige vejleder på hans kunstneriske løbebane. Efter Roeds udsagn gik Hansen "mere op efter Cultur end efter Næringsvei",³⁶ men netop det første formåede Hansen sikkert mere end Ringsted Borgerskole at indgyde den modtagelige dreng. Det betydeligste resultat af mødet med læreren blev for ham dog det venskab, han indledte med husets søn Constantin. Roed så nok noget benovet op til dette kunstnerbarn fra hovedstaden, anså ham som "meget begavet og med gode Skolekundskaber."³⁷ Roed måtte selv livet igennem døje med kompleks over utilstrækkelige boglige kundskaber, tildels uden grund, idet hans breve selv i ungdommen ikke er uden en vis sproglig elegance.³⁸ Det hansenske hjem var, hvad man kunne kalde et dannet, borgerligt miljø, og idealerne var høje. Niveauet kan blandt andet aflæses i de betragtninger over kunsten, Hans Hansen fik udgivet kort før sin død. Skriftets hovedmaksime er, at kunstens egentlige mål er at forædle mennesket.³⁹ Hvad Hansen *père* ikke fik indprentet Roed af almen dannelse, gjorde Hansen *filis*. Constantin Hansen gik på det tidspunkt i Kunstakademiets arkitektskole, men konverterede senere til maleriet. I januar 1825 be-

Fig. 2. *Portræt af Hans Hansen.* (Ca. 1827). Blyant på papir. 164 × 165 mm. Det Nationalhistoriske Museum, Frederiksborg, inv.nr. A 3013

gyndte han i modelskolen. Han var først elev af J.F. Clemens og C.A. Lorentzen, siden af J.L. Lund og C.W. Eckersberg. Constantin Hansen og Jørgen Roed var – med sidstnævntes egne ord – “siden med hinanden i mange Aar i Et og Alt paa det inderligste forbundne.”⁴⁰

Roed har udført en hastig og ufærdig skitse af sin lærer under arbejdet. Den foroverbøjede stilling virker noget ubekvem, men skyldes rimeligvis den arbejdende kunstners nærsynethed, her karakteriseret med kærligt lune af eleven. Hansen er dybt opslugt af sit arbejde, og skitsen rummer selve koncentratet af rastløs flid (Fig. 2).

I 1823 debuterede Roed på Charlottenborg-udstillingen med en beskeden kopi efter Hans Hansens kopi efter et af englehovederne ved foden af Rafaels *Sixtinske Madonna*.⁴¹ Den 16-årige, forsigtige elev drømte da næppe om, at han mere end 25 år senere skulle komme til at bruge det meste af et år på at kopiere hele Rafaels komposition i fuld størrelse. Hans Hansen fik i 1824 bestilling på at udføre en kopi efter Gerard Dous genrebillede *Besøg hos lægen* i Den Kongelige Malerisamling. Der er tale om en ret kompliceret komposition, hvor lægen eller kvaksalveren betragter den kvindelige patients urinprøve, velsagtens for at afgøre, om hun er gravid. Han og eleven Roed må have siddet side om side og udført hver deres kopi af samme billede. Roed brugte mere end et halvt år på dette arbejde. Såvel lærerens som elevens kopi blev udstillet på Charlottenborg 1825,⁴²

Fig. 3. *Selvportræt*. (Ca. 1824). Olie på lærred. 33,5 × 26 cm. Privateje

og Roeds udgave fik følgende positive omtale i *Kjøbenhavns Morgenblad*: "Hr. Roed skal være en meget ung Eleve af Hr. H. Hansen, og har med Held, og bedre end man med Hensyn til dette Arbeides Vanskelighed havde kunnet formode, prøvet paa at copiere det samme Malerie som hans Lærer."⁴³ Selv om Dou-kopien fik ros af anmelderen, fik Roed ikke straks solgt billedet. Han sendte det til en udstilling i Hamborg, og her fik han det afsat til den ganske betydelige sum af 100 rigsbankdaler: "Jeg kunde nu baade sende min Fader Penge, mine Søstre Foræringer og endda beholde nogle Lomme penge tilovers."⁴⁴

Til Roeds mest sympatiske træk hører den beskedenhed, ydmyghed og taknemmelighed, han kunne udvise, når lykken tilsmilede ham – et træk, han beholdt livet gennem.

I 1908 sendte den daværende ejer, en dr.med. Gruwe fra Hamborg, et foto af kopien til Kunstmuseet. Ejeren antog kopien for at være efter en nederlandsk kunstner, måske Mieris.⁴⁵ I et senere brev beskrev han billedet som “so meisterlich gemalt, dass es nach meinem Dafürhalten unbedingt neben die herrlichen Copien Lenbachs in der Schackgalerie in München sich stellen können.”⁴⁶

Et selvportræt (Fig. 3) fra dette år viser helt utilsløret den 16-årige Roeds stilistiske afhængighedsforhold til Hans Hansens portrætkunst, som på det tidspunkt var ved at være noget *altmodisch* i udtrykket. Portrættet viser et vågent, opladt og sundt ansigt en face. Den rødmossede dreng har halvlangt, mørkeblondt hår, brune øjne og røde læber. Han er trukket i søndagstøjet. Den brede byronkrave med smalt sort bånd bundet i sløjfe i halsen, den grønne vest samt frakken med blanke knapper taler sit tydelige sprog om det unge menneskes sirlige omhu for påklædningen, som dog samtidig rummer et uformelt kunstnersignal og et romantisk islæt af *Sturm und Drang*.⁴⁷ Omkring samme tid malede Constantin Hansen portrætter i en lignende stil, dels af brødrene Thorald og Frederik Læssøe som børn i 1824, dels af sig selv året efter.⁴⁸ Portrættet er uden personlige, maleriske træk, trukket over empiriens matrice.

I 1827 udstillede Roed atter en kopi, denne gang efter Pieter van Slingelands *Scene i et rigt hollandsk hjem* fra 1663.⁴⁹ Ligesom Dou-kopien bød også denne komposition på en række tekniske og maleriske udfordringer for den unge elev, f.eks. i det psykologiske spil mellem figurerne, hvor en skødehund og en papegøje søges tæmmet og opdraget, alt imens et af familiens børn bærer hundens nye kuld hvalpe frem i en kurv.⁵⁰ Det krævede også sin mand at efterligne den udsøgte behandling af klædedragterne og ikke mindst det prægtige tæppe, der er trukket til side for at afsløre scenen. Lysets graduering i rummet og en kompliceret vindeltrappe i baggrunden har heller ikke gjort billedet lettere at kopiere. Kunsthistorikeren og kritikeren N.L. Høyen fremhævede kopien i sin ofte citerede anmeldelse af Charlottenborg-udstillingen i 1828.⁵¹ Billedet blev solgt for 200 rigsbankdaler til grev Adam Wilhelm Moltke til Bregentved.⁵²

Allerede medens Roed gennemgik Akademiets grundskoler, havde han således haft en vis succes som maler, eller i hvert fald som kopist. Men ifølge Roeds eget udsagn skal professor Eckersberg have ladet en bemærkning falde om, at den, der havde talent for at gøre noget selv, ville ikke spille så megen tid på at kopiere andres billeder.⁵³ Heller ikke Constantin mente, at det var noget at bruge tid på. Da der hos Hans Hansen ikke var lejlighed til at male efter naturen, fik Roed lyst til søge ind på en plads, der var blevet ledig hos Eckersberg. Hansen synes dog på en eller anden måde at have stillet sig i vejen herfor, og Roed begyndte på egen hånd at male efter naturen, i første omgang portrætter. Som modeller benyttede han sig af besøgende i hjemmet, kunstnerkammerater, venner – og sig selv.

Jeg tog Anledning af Omgivelserne og Erindringen til at male nogle mindre Compositioner af Landlivet (...) Det var dengang ikke meget anset at male Alt efter Naturen, men for mig fik dette stor Tiltrækning.⁵⁴

Roed fremhæver her selv to af de emnegrupper, som især skulle komme til at beskæftige ham, nemlig portræt- og genremaleriet. Endnu havde han ikke fået øjnene op for den tredje kategori, hvor han en tid skulle fejre nogle af sine største triumfer, nemlig arkitekturmaleriet. Constantin Hansen søgte at tæmme Roeds iver. Da han sommeren 1827 var hjemme på sin vanlige arbejdsferie i Ringsted, formanede vennen ham til ikke at studere "altfor ængstlig efter Naturen", et udsagn, han dog har fortrudt, idet det er streget ud, og i stedet har han tilføjet: "Jeg vil ikke give Raad."⁵⁵

Hans Hansens hustru Henriette døde den 20. januar 1828 af tyfus, og tre uger senere, den 11. februar, fulgte manden efter. Med et slag var Constantin Hansen og hans søskende forældreløse. Constantin og hans næstældste søster blev i øvrigt også ramt af den smitsomme sygdom og indlagt på Frederiks Hospital. Som forældrene måtte også hun bukke under for sygdommen, mens Constantin kom sig igen. Professor Eckersberg drog på rørende vis omsorg for den efterladte børnefloks økonomiske sikring gennem indsamlinger og legater.⁵⁶ Gennem en omfattende brevveksling beroende i Det Kongelige Bibliotek⁵⁷ får man indblik i den omsorg og interesse, Constantin viste for sine tre yngre søstre Alvide, Ida og Signe. Fra en relativt privilegeret tilværelse som professordøtre på Kunstakademiet blev de skånselsløst kastet ud i den slags erhverv, som var til rådighed for ugifte, ubemidlede kvinder, nemlig som tjenestepige eller i bedste fald huslærer. Deres værdi på ægteskabsmarkedet faldt dermed betydeligt, og det var ikke længere det københavnske borgerskabs unge mænd, der udgjorde potentialet, selv om de unge piger utvivlsomt havde den fornødne dannelse og begavelse til sådanne alliancer.

Da Roed nu havde mistet sin lærer, kunne han med god samvittighed søge professor Eckersbergs undervisning. Denne skrev i sin dagbog tirsdag den 8. april 1828 i vanlig lakonisk form: "Roed begyndte idag at male her."⁵⁸ Ligeså kortfattet, men velfornøjet, noteres det to måneder senere, den 10. juni 1828, at "Roed kom igaar tilbage fra sit Hjem i Ringsted og bragte os en Kalkun – slagtet idag."⁵⁹

De ganske få oplysninger, vi har fra Roeds barndom og ungdom, tegner i vage konturer et billede af en baggrund og en opvækst i et provinsmiljø omgivet af en arbejdsom familie. Forældrene var strenge i deres opdragelse og stillede krav til, at enhver tog sin tørn i det daglige virke. De må dog også tidligt have haft øje for eller være blevet gjort opmærksom på, at der hos sønnen lå noget usædvanligt i kim, som der burde gives plads for. Hans fingernemhed og musiske talenter i flere retninger fandt under lærer Fyhns vejledning det rette spor.

Man kan levende forestille sig den omvæltning, det var for drengen som 14-årig at forlade hjemmet og give sig den strenge kunstneriske skoling i vold under helt fremmede forhold i hovedstaden. Under årene hos Hans Hansen øvede Roed hånd og øje, om end fortrinsvis gennem kopiarbejder, og han fik frem for alt det nødvendige tilskud af almen dannelse, som provinsmiljøet ikke helt havde formået at give ham. Venskabet med Constantin Hansen fik ligeledes stor betydning for hans menneskelige og kunstneriske dannelse i de kommende år, og med optagelsen i Eckersbergs skole fik han de bedste muligheder for at udvikle sit talent i den rigtige retning.